

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Вх. № 16 /мо в.ч. 10/2014
Дата 10.07.2014

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

гр. София 1000, пл. "Св. Неделя" № 5
тел. 9301 302, факс 9301 321

mail@mh.government.bg
www.mh.government.bg

Изх. № 11-03-76/07-7:2014 г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

По к. д. № 10/2014 г.

СТАНОВИЩЕ

от д-р Тания Андреева, министър на здравеопазването
по конституционно дело № 10/2014 г.

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

Във връзка с получено в Министерството на здравеопазването на 16.06.2014 г. съобщение от Конституционния съд за образувано к. дело № 10/2014 г. по искане на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на чл. 5, ал. 1 по отношение на думите „и стават недееспособни” и чл. 5, ал. 3 от Закона за лицата и семейството, в определения срок изразяваме следното становище:

1. В искането на омбудсмана на Република България се твърди, че разпоредбите на чл. 5, ал. 1 по отношение на думите „и стават недееспособни” и чл. 5, ал. 3 от Закона за лицата и семейството противоречат на чл. 4, ал. 2, чл. 5, ал. 4 и чл. 51, ал. 3 от Конституцията на Република България.

Съгласно чл. 5, ал. 1 от Закона за лицата и семейството непълнолетните и пълнолетните, които поради слабоумие или душевна болест не могат да се грижат за своите работи, се поставят под пълно запрещение и стават недееспособни.

Разпоредбата на чл. 5, ал. 3 от Закона за лицата и семейството регламентира реда, по който лицата, поставени под запрещение (пълно или ограничено) осъществяват правни действия, а именно – за поставените под пълно запрещение - вместо тях и от тяхно име правни действия извършват техните законни представители - родители или настойници, а поставените под ограничено запрещение извършват правни действия със съгласието на техните родители или попечители, но те могат сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд.

В тази връзка следва да се има предвид следното:

В гражданското право дееспособността не е изрично дефинирана, но съдебната практика я извежда от текстовете на чл. 2-5 от Закона за лицата и семейството и я определя като годност (умствена и духовна зрялост, която се добива с навършването на 18-годишна възраст) за извършване чрез лични действия на правомерни правни действия, с които се поемат, изменят, прекратяват или погасяват субективни права. Дееспособността предполага правният субект да разбира свойството и значението на своите действия, както и последиците от тях (Решение № 343 от 2014 г. на ВКС, Решение № 2288 от 2014 г. на ВАС и др.).

Предмет на иска за поставянето на едно лице под запрещение е именно дееспособността му, а основанийето на този иск наличието на душевна болест или слабоумие и невъзможността на болния от тези страдания да се грижи за своите работи. Двете изисквания трябва да са налице, за да се постанови ограничаване и обявяване на недееспособността на лицето (Постановление № 5/79 от 13.ІІ.1980 г., Пленум на ВС). Съгласно трайната съдебна практика решението за поставяне под запрещение лишава ответника от дееспособност от деня, когато е влязло в сила (Постановление № 5/79 от 13.ІІ.1980 г., Пленум на ВС, Решение № 182 от 1991 г. по гр.д. № 129/91, 5-членен състав на ВС, Решение № 414 от 1995 г. по гр. д. № 118/95, I г.о.).

Следователно, промяната, която се цели с предявяване на иска за поставяне под запрещение е именно ограничаването или лишаването на едно лице от дееспособност. Именно в този смисъл, според нас е и пояснението „и стават недееспособни” в разпоредбата на чл. 5, ал. 1 от Закона за лицата и семейството. По този начин разпоредбата ясно посочва правната последица от поставянето на едно лице под запрещение – недееспособността.

По същия начин в разпоредбата на чл. 5, ал. 3 са посочени правните последици от поставянето на едно лице под пълно или ограничено запрещение и е регламентиран реда, по който това лице може да извършва правни действия.

Считаме, че евентуална отмяна на разпоредбата на чл. 5, ал. 3 и на думите „и стават недееспособни” от разпоредбата на чл. 5, ал. 1 от Закона за лицата и семейството ще създаде неяснота относно правните последици от поставянето под запрещение и реда, по който лицата, поставени под запрещение (пълно или ограничено) осъществяват правни действия.

На практика, с искането си за установяване на противоконституционност на посочените разпоредби и твърдението, че „уредбата в ЗЛС, с която лицата са лишени от дееспособност или дееспособността им е значително ограничена, е в противоречие с тези конституционни гаранции”, омбудсманът оспорва съответствието с Конституцията на Република България на целия институт на „поставянето под запрещение”.

Считаме, че поставянето при посочените в закона условия на лицата под запрещение и ограничаване на тяхната дееспособност не противоречи на прогласените в Конституцията на Република България принципи, а именно, че всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права (чл. 6, ал. 1); че Република България гарантира живота, достойнството и правата на личността и създава условия за свободно развитие на човека и на гражданското общество (чл. 4, ал. 2), както и прогласената в чл. 51, ал. 3 особена закрила на държавата за лицата с физически и психически увреждания.

Нещо повече, считаме, че производството за поставяне под запрещение и ограничаване на дееспособността цели именно закрила на лицето, което не може да се грижи само за своите работи и интереси и има нужда от защита на неговите лични и имуществени интереси. Производството за поставяне под запрещение е особено исково производство, което има редица специфики, които гарантират, че интересът на лицето, чието запрещение се иска ще бъде максимално защитен, а именно:

- съдебната практика константно приема, че направеното искане за поставяне под пълно или ограничено запрещение не обвързва съда. Само съдът е компетентен да

реши дали лицето да бъде поставено под запрещение и какъв да бъде видът запрещение с оглед на неговото състояние. Съгласно чл. 337, ал. 1 от Гражданско-процесуалния кодекс лицето, чието запрещение се иска, трябва да бъде разпитано лично и ако се налага, се довежда принудително. Когато лицето е в лечебно заведение и здравословното му състояние не позволява да бъде доведено лично в съдебно заседание, съдът е длъжен да придобие непосредствено впечатление за неговото състояние.

Съгласно чл. 338, ал. 1 от Гражданско-процесуалния кодекс, както и постоянната съдебна практика разпитът на лицето, чието запрещение се иска предхожда събирането на всички други доказателства. Този разпит, както се подчертава в Постановление № 5/79 от 13.ІІ.1980 г. на Пленума на ВС, е израз на „защитната функция на съда спрямо цялостната личност на гражданина и съставлява гаранция спрямо недобросъвестни роднини“;

- въпросът за поставяне под запрещение не може да бъде решаван инцидентно в рамките на друго производство (Решение № 629/13.10.1989 г. на П г.о. на ВС);

- предвиден е ред за отмяна на постановеното запрещение при промяна на обстоятелствата, при които е постановено.

Следва да се подчертае, че твърдението в искането на омбудсмана, че чл. 5, ал. 1 от Закона за лицата и семейството предвижда пълното лишаване от дееспособност на пълнолетни лица по силата на обща законова разпоредба е неправилно. Поставянето под запрещение на лицата, които поради слабоумие или душевна болест не могат да се грижат за своите работи става не по силата на законовата разпоредба, а само с влязло в сила съдебно решение.

2. На следващо място, омбудсманът посочва противоречие на оспорените в искането разпоредби и с Конвенцията за правата на хората с увреждания, и по-конкретно част от принципите, прогласени в чл. 3 от Конвенцията (зачитане на вътрешно присъщото достойнство, самостоятелността на индивида, включително свободата на личен избор и неговата независимост, както и пълноценно и ефективно участие и включване в обществото). Сочи се и противоречие с чл. 12, параграф 2 от Конвенцията.

В тази връзка бихме искали да отбележим, че чл. 12, параграф 2 от Конвенцията е обща разпоредба, която задължава държавите страни по Конвенцията да признават правоспособността и дееспособността на хората с увреждания наравно с всички останали във всички сфери на живота. Параграф 3 на чл. 12 от Конвенцията задължава държавите страни по Конвенцията да предприемат подходящи мерки за осигуряване на достъп на хората с увреждания до необходимата им подкрепа за самостоятелно упражняване на техните права.

Следва да се подчертае, че чл. 12, параграф 4 от Конвенцията изрично предвижда възможността за предприемане на мерки, отнасящи се до самостоятелното упражняване на права от хората с увреждания.

Производството за поставяне под запрещение, според нас, е именно такава мярка, която засяга самостоятелното упражняване на права от лицата, които поради слабоумие и душевна болест не могат да се грижат за своите работи. Следователно, поставянето под запрещение и ограничаване на дееспособността на пълнолетни лица, които поради слабоумие и душевна болест не могат да се грижат за своите работи е допустима от Конвенцията за правата на хората с увреждания мярка.

Считаме, също така, че производството за поставяне под запрещение, така, както е уредено в чл. 336-340 от Гражданско-процесуалния кодекс съдържа всички гаранции за защита правата на лицата, чието запрещение се иска.

Правната уредба на института на настойничеството и попечителството в глава двадесет и осма на Семейния кодекс също така съдържа гаранции, че правата на

лицата, поставени под запрещение ще се упражняват в техен интерес, като не позволява наличието на конфликт на интереси или неправомерно влияние.

Наличието в действащата нормативна уредба на две форми на поставяне под запрещение - пълно и ограничено дава възможност за постановяване на пропорционална и съответстваща на състоянието на лицето мярка, а чрез възможността за промяна и отмяна на постановеното запрещение се гарантира прилагането на тази мярка за възможно най-краткия срок (само докато е налице състоянието, наложило това).

Всичко това, както и фактът, че постановяването, изменянето и прекратяването на мярката поставяне под запрещение и ограничаване на дееспособността се извършва от съдебна инстанция като независим и безпристрастен орган показват, че институтът на поставянето под запрещение, така както е регламентиран в Закона за лицата и семейството и Гражданско-процесуалния кодекс е напълно в съответствие с изискванията на чл. 12, параграфи 2, 3, 4 и 5 от Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Считаме също така, че поставянето на лице, което поради слабоумие или душевна болест не може да се грижи за своите работи под запрещение и назначаването на попечител/настойник е необходима и важна предпоставка, която защитава интересите на лицето и гарантира упражняването от него на всички прогласени от Конституцията на Република България и Конвенцията за правата на хората с увреждания права.

С оглед на гореизложеното, считаме, че разпоредбите на чл. 5, ал. 1 по отношение на думите „и стават недееспособни” и чл. 5, ал. 3 от Закона за лицата и семейството не противоречат на чл. 4, ал. 2, чл. 5, ал. 4 и чл. 51, ал. 3 от Конституцията на Република България и на чл. 3 и чл. 12, параграф 2 от Конвенцията за правата на хората с увреждания.

С уважение:

Д-Р ТАНЯ АНДРЕЕВА

Министър на здравеопазването

